

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УДК 378(477)

Катерина Кузан

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ТА
МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ**

У статті здійснено аналіз сучасних підходів до розвитку і модернізації вищої освіти. Визначено, що підготовку висококваліфікованих фахівців, конкурентноспроможних на ринку праці, варто здійснювати в умовах індивідуалізації процесу навчання. Практичну реалізацію цього процесу можна забезпечити за рахунок створення індивідуалізованих освітніх програм. Обґрунтовано важливість використання міждисциплінарного підходу як у професійній підготовці, так і у формуванні готовності до наукової діяльності студентів.

Ключові слова: індивідуалізація, індивідуалізація професійної підготовки, модернізація, міждисциплінарність, міждисциплінарне дослідження, освітня програма, наукова діяльність.

В статье проведен анализ современных подходов к развитию и модернизации высшего образования. Определено, что подготовку высококвалифицированных специалистов, конкурентоспособных на рынке труда, следует осуществлять в условиях индивидуализации процесса обучения. Практическую реализацию этого процесса можно обеспечить за счет создания индивидуализированных образовательных программ. Обоснована важность использования междисциплинарного подхода, как в профессиональной подготовке, так и в формировании готовности к научной деятельности студентов.

Ключевые слова: индивидуализация, индивидуализация профессиональной подготовки, модернизация, междисциплинарность, междисциплинарное исследование, образовательная программа, научная деятельность.

The labor market requires professional sable to respond to new conditions, to think creatively, to conduct research and generate new ideas. Thus modern higher education has become a platform for the formation of these competencies. Higher education in Ukraine is at the stage of changing and finding new ways to implement training and development of science. The relevance of this study is due to the integration processes development and the adoption of the new Law of Ukraine «On Higher Education». The article analyzes modern approaches to the modernization of higher education. In particular, the theoretical study of the basic principles of individualization of training and interdisciplinary as components of the modernization of higher education. It is defined that the training of highly qualified specialists, competitive on the labor market, is to carryout in terms of personalization of the

learning process. The practical implementation of this process can be achieved by creating individualized education programs, including multidisciplinary ones.

Key words: *individualization, professional training individualization, interdisciplinary studies, educational program, scientific work.*

В умовах глобалізації значно посилилася конкуренція у сфері освітніх послуг. Відтак, відбувається пошук більш ефективної освітньої політики та перехід до гнучкої системи підготовки фахівців.

Модернізація вищої освіти в Україні зумовлена розгортанням інтеграційних процесів та прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту». Згідно зі «Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу» [6], основними напрямками культурно-освітньої та науково-технічної інтеграції визначено впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, поширення власних культурних та науково-технічних здобутків у ЄС. А одним із головних завдань вищого навчального закладу є створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів [3].

Адаптація системи вищої освіти та професійної підготовки фахівців до динамічних змін у сучасному глобалізованому світі потребує перетворень і у галузі підготовки студентів до проведення наукових досліджень. Варто зазначити, що важливе значення мають компетенції, що дозволяють студентам самостійно здійснювати пошук нових знань, засвоювати їх, і на цій основі розвивати у собі нові професійно важливі якості та нові вміння. Формування таких компетенцій стане можливим за умови індивідуалізації професійної підготовки та реалізації міждисциплінарного підходу у навчальній та науковій діяльності студентів.

Процес входження вищої освіти України в освітній і науковий простір Європи, здійснення модернізації освітньої діяльності у контексті інтеграційних вимог досліджують такі науковці, як: В. Бебик, Я. Болюбаш, О. Горбань, В. Грубінко, В. Кремінь, К. Левківський та ін. До проблеми адаптації вищої освіти України до європейських стандартів зверталися такі вчені, як: В. Байденко, В. Бех, А. Греков, О. Козаченко, С. Ніколаєнко та ін. Багато науковців приділяли чимало уваги процесу індивідуалізації як необхідному елементу професійної підготовки, зокрема, А. Алексюк, В. Бондар, В. Гладких, О. Мороз, І. Унт та ін. Феномен міждисциплінарності як один із провідних у сучасній науці і освіті досліджували В. Буданов, О. Князева, С. Курлюшов та ін.; міждисциплінарність як загальнонаукова методологія з точки зору філософії розглядає М. Кругляк; як перехід від фундаментальності до інновацій досліджував В. Гончаренко.

Незважаючи на достатньо потужний масив наукових публікацій з актуальних освітянських питань, сьогодні потребують подальшого аналізу проблеми модернізаційного поступу та ефективного функціонування національної системи вищої освіти у галузі підготовки студентів до професійної та наукової діяльності. Зокрема, надзвичайно актуальними є

розвідки щодо реалізації процесу індивідуалізації професійної підготовки поруч із втіленням принципів міждисциплінарності у підготовці майбутніх фахівців.

Метою статті є теоретичне обґрунтування основних засад індивідуалізації професійної підготовки та міждисциплінарності як компонентів процесу модернізації вищої освіти.

Головна місія вищої освіти полягає у формуванні ініціативного кадрового потенціалу суспільства і держави, який готовий до протистояння негативним проявам поточних змін. У той самий час, найважливішою цінністю результату освіти є людина, здатна до пошуку і освоєння нових знань, прийняття нестандартних рішень. Сьогодні потрібні спеціалісти, здатні швидко реагувати на зміни у характері діяльності, стилі життя і мислення, готові самостійно приймати рішення та нести за них відповідальність, бути професіоналами у своїй галузі.

Формування готовності до професійного і наукового зростання студента тісно пов'язане із забезпеченням індивідуально-орієнтованого стилю спілкування між студентом та викладачем. Саме таке взаємно зацікавлене, співробітницьке спілкування може призвести до індивідуалізації процесу професійної підготовки, яка є ключовою у сучасній освітній діяльності [5, с. 166–174].

Реалізація ідеї індивідуалізації професійної підготовки вимагає розуміння її сутності. Ця проблема постійно перебуває у центрі уваги вітчизняних і зарубіжних науковців. У ході аналізу психолого-педагогічної літератури знаходимо різні тлумачення змісту цього поняття, оскільки у більшості випадків воно залежить від конкретних цілей і засобів зазначеного процесу.

Російська дослідниця Т. В. Бурлакова виділяє дві складові індивідуалізації професійної підготовки: «внутрішню» і «зовнішню». «Зовнішня індивідуалізація» – це цілеспрямований вплив зовнішнього освітнього простору, який включає адаптацію змісту і форм навчання до індивідуальних особливостей кожного студента. «Внутрішня індивідуалізація» направлена «від студента», забезпечує продуктивну взаємодію із світом і собою. Внутрішня індивідуалізація постає як процес, спрямований на розвиток індивідуальних прагнень, реалізацію сутності, визначення життєвих принципів, стилів професійної діяльності [1].

Таким чином, взаємодія внутрішнього і зовнішнього компонентів індивідуалізації професійної підготовки веде до трансформації системи освіти і переходу її на новий рівень функціонування.

На думку Н. О. Прасол, індивідуалізація передбачає:

- 1) індивідуально орієнтовану допомогу студентам в усвідомленні їхніх потреб, інтересів та цілей навчання;
- 2) створення умов для вільної реалізації заданих природою здібностей і можливостей студентів;
- 3) підтримку студентів у творчому самовтіленні;

4) підтримку студентів в рефлексії [5].

Індивідуалізоване навчання і професійна підготовка у ВНЗ передбачає відмінну від традиційної стратегію управління навчальною і науковою діяльністю студентів: врахування індивідуальних особливостей тих, хто навчається, опору на дидактичні засоби індивідуалізації та міждисциплінарності, контроль результативності кожного студента, спеціальне конструювання навчальних матеріалів та методичних рекомендацій щодо їх використання.

Аналізуючи різні підходи до визначення індивідуалізації професійної підготовки, це поняття розуміємо, як динамічний процес, що передбачає таку взаємодію учасників підготовки, яка відповідає індивідуально-освітньому потенціалу студента та сприяє його саморозвитку і самореалізації у професійній діяльності і у житті загалом.

Українська вища освіта зараз перебуває на етапі трансформації і переходу до більш особистісно-орієнтованих підходів у підготовці майбутніх фахівців. Практична реалізація процесу індивідуалізації професійної підготовки знайшла своє відображення у законодавчих документах. Так, у Національній доктрині розвитку освіти України індивідуалізація освітнього процесу забезпечена різноманіттям освітніх програм, видів і форм навчання, названа очікуваним результатом реалізації доктрини [7]. У той же час, Закон України «Про Вищу освіту» дозволяє вибір навчальних дисциплін у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та робочим навчальним планом, в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для даного рівня вищої освіти. При цьому здобувачі певного рівня вищої освіти мають право вибирати навчальні дисципліни, що пропонуються для інших рівнів вищої освіти, за погодженням з керівником відповідного факультету чи підрозділу [3]. Таким чином, забезпечується можливість самостійної побудови індивідуальної траєкторії навчання студентом, а вибір курсів з різних галузей знань сприятиме всебічному розвитку і формуванню його особистості.

На даному етапі процес індивідуалізації професійної підготовки має дещо епізодичний характер, що зумовлено, на наш погляд, відсутністю індивідуалізованих систем вивчення тих чи інших дисциплін у вищому навчальному закладі. Вкрай необхідно звернути увагу на удосконалення системи підготовки студентів у рамках різноманітних програм, що дозволять, зокрема, талановитим студентам, не тільки задовольнити свої освітні і пізнавальні потреби, забезпечать ефективну професійну підготовку, але й сприятимуть залученню їх до реалізації наукових досліджень.

У зв'язку з новими перетвореннями у вітчизняній вищій освіті та збільшенням наукової складової діяльності університетів, міждисциплінарність освіти і науки сьогодні є, як ніколи, актуальною. Вона є невід'ємною складовою підготовки будь-якого фахівця, особливо майбутнього науковця, у тій чи іншій галузі. Нова освітня парадигма має

бути націлена на формування наукового стилю мислення, озброєння майбутніх спеціалістів мобільним інформаційним багажем.

Відомо, що реалізація міждисциплінарних зв'язків у навчальній діяльності сприяє формуванню у студентів здатності до логічного мислення у ході вирішення проблемних завдань, аналізування і порівняння, розвиває у них професійну ініціативність і відповідальність. Тому, можна стверджувати, що міждисциплінарний підхід є необхідним дидактичним способом формування професійних навичок та знань.

Перш ніж обґрунтувати важливість «міждисциплінарності» у процесі модернізації вищої освіти, спробуємо коротко дати визначення цьому поняттю. У науковій літературі термін «міждисциплінарність» часто вживається поряд із такими поняттями, як «полідисциплінарність», «мультидисциплінарність», «трансдисциплінарність» тощо. Однак, кожен із цих термінів має різне тлумачення. Зупинимося на міждисциплінарності, як одному із найбільш поширених понять, що використовується дослідниками освітнього процесу.

Поняття «міждисциплінарність», передусім, означає кооперацію різних наукових галузей, циркуляцію загальних понять для кращого розуміння якогось явища. Міждисциплінарна взаємодія передбачає комунікацію, у якій кожна дисципліна залишається одночасно автономною і відкритою. Відкритою до нових когнітивних схем, які переносяться із суміжних і більш віддалених наукових дисциплін і мають для неї евристичну значущість. Автономною, оскільки повинна прагнути зберегти свій специфічний предмет і ракурс дослідження, розвивати прогресивні і найбільш просунуті дослідницькі методи і стратегії [2].

Отже, міждисциплінарність характеризується перенесенням методів досліджень з однієї дисципліни в іншу і передбачає синтез результатів отриманих у рамках різних наукових дисциплін.

У європейській освітній практиці індивідуалізовані програми підготовки фахівців найчастіше мають міждисциплінарний, іноді навіть міжгалузевий характер, і дають можливість здібним студентам здобути освіту і здійснювати наукові дослідження у межах кількох дисциплін. Такі програми, зазвичай, широко використовують систему тьюторства, що передбачає індивідуальну педагогічну підтримку студентів, консультативну допомогу у побудові студентом індивідуальної траєкторії навчання, а також супровід у ході реалізації індивідуальної програми навчання та здійснення ним науково-дослідницької діяльності. Дана модель навчання має на меті спільну роботу викладача і студента на засадах партнерства. Така модель вищої освіти вдало вписалася у Болонський процес і набула репутації елітної освіти [8; 10; 11]. Головною особливістю міждисциплінарних програм є широкопрофільна підготовка.

У ході аналізу міждисциплінарних програм, які реалізуються провідними університетами, варто відзначити ефективну організацію навчальної діяльності, що дає змогу студентові отримати дві і більше

професійних кваліфікацій. Зміст освіти передбачає максимальну інтеграцію, раціональне поєднання і узгодженість дисциплін, з метою забезпечення студентам широкої свободи вибору. Така структура змісту дозволяє оптимізувати процес управління навчальною діяльністю, а також організувати дослідницьку діяльність студентів. Академічна складова програми включає базові і вибіркові дисципліни. За рахунок базових дисциплін, здійснюється фахова підготовка і забезпечення фундаментальними знаннями, у той час коли варіативна складова, відповідає науковим зацікавленням і проблематиці дослідження студента.

Враховуючи усі переваги міждисциплінарної освіти, варто відзначити необхідність звернення особливої уваги на теорію і практику сучасної української педагогіки. Окрім відповідного методичного забезпечення, виникає гостра потреба у висококваліфікованих кадрах, що здатні вийти за межі однієї дисципліни і підготувати спеціалістів з глибокими знаннями і нестандартним мисленням. Відсутність широких знань із різних галузей науки породжує вузьких спеціалістів, які не є справжніми професіоналами. Відтак, має відбутися перехід від вивчення предмета до вивчення конкретної проблеми. Такий перехід можна забезпечити шляхом розробки інтегрованих програм, що опираються на принципи міждисциплінарності та індивідуалізації.

Що стосується наукової діяльності, успіх і якість досліджень, які здійснені за рахунок перенесення методології, основних положень і понять з однієї або кількох дисциплін в іншу, є безперечним. За рахунок міждисциплінарного підходу у дослідженні створюється власна теоретична, концептуальна і методологічна ідентичність. Як наслідок, результати міждисциплінарного вивчення певної проблеми є більш послідовними і інтегрованими [9]. Створення на базі вищих навчальних закладів міждисциплінарних наукових осередків (наукові кола, науково-дослідні лабораторії, проблемні групи, школи тощо), до яких входитимуть спеціалісти з різних галузей, але які працюватимуть над вирішенням тієї чи іншої проблеми спільно, забезпечить перехід наукової діяльності ВНЗ на новий, якісний рівень.

На нашу думку, створення таких центрів не лише збільшить науковий потенціал будь-якого академічного середовища, але й має стати пріоритетом у підготовці майбутніх молодих науковців. Залучення до цих наукових осередків студентської молоді дасть їм можливість втілити у життя свої наукові проекти і, як результат, можна очікувати здійснення оригінальних наукових відкриттів.

Таким чином, можна зробити висновок, що модернізацію національної системи вищої освіти з метою ефективного функціонування у галузі підготовки студентів до професійної та наукової діяльності варто здійснювати у двох напрямках. Одним із них може бути індивідуалізація професійної підготовки, як незамінний механізм формування самодостатнього фахівця. Другий напрямок, пов'язаний із узгодженістю

змісту, форм і методів навчання на засадах міждисциплінарності, що сприятиме формуванню у студентів необхідних додаткових компетенцій, які згодом можуть бути використані у науковій діяльності. Перспективи дослідження даної полягають у необхідності дослідження механізмів впровадження міждисциплінарних освітніх програм у процесі індивідуалізації професійної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурлакова Т. В. Индивидуализация профессиональной подготовки студентов в педагогическом вузе : автореф. дис. на соиск. ученой степени докт. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Бурлакова Татьяна Вячеславовна – Ярославль, 2009. – 44 с.
2. Князева Е. Н. Трансдисциплинарные стратегии исследований / Е. Н. Князева // Междисциплинарные исследования в гуманитарных науках. Вестник ТГПУ. – 2011 – № 10 (112) – с. 193–201.
3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Прасол Н. О. Індивідуалізація професійної підготовки майбутніх учителів / Н. О. Прасол. // Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського. – С. 151–157.
5. Проніна О. П. Гносеологія вектора формування духовного простору/ О. П. Проніна // Проблеми освіти: Науково-методичний збірник – К.: Науково-методичний центр вищої освіти, 2001. – Вип. 24. – С. 166–174.
6. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/615/98>.
7. Указ президента Про національну доктрину розвитку освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
8. Międzywydziałowe Indywidualne Studia Humanistyczne [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dzielo.pl/pl/strona/190/miedzywydzialowe-indywidualne-studia-humanistyczne>.
9. Nicolescu B. The Transdisciplinary Evolution of the University Condition for Sustainable Development [Electronic resource]. – URL: <http://ciet-transdisciplinarity.org/bulletin/b12c8.php>.
10. Wrońska A. Jak wyróżnić się w tłumie absolwentów? Idź na studia międzywydziałowe! [Електронний ресурс] / А. Wrońska. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.edulandia.pl/studia/1,118573,11939706,Jak_wyroznic_sie_w_tlumie_absolwentow__Idz_na_studia.html.
11. Wydział «Artes Liberales» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.uw.edu.pl/universytet/wydzialy-i-jednostki/wydzial-artes-liberales/>.